

הרב חיים יהודה דאום

עליה לרגל בארץ ישראל

א. עליה לרגל מאשקלון

מהגמרא במסכת פסחים דף ג' עמ' ב' משמע, שרבי יהודה בן בתירא לא עלה לרגל. התוספות שם¹ כתבו כמה הסברים לכך, ואחד ההסברים הוא שרבי יהודה בן בתירא גר בחוץ לארץ, ועל כן לא היה חייב בעליה לרגל. וזו לשון התוספות: "ורבי יהודה בן בתירא שלא עלה לרגל יש לומר... אי נמי נציבין חוץ לארץ היא, כדמוכח בספרי בפרשת ראה, ועוד בתרגום ירושלמי וארץ וארד וכלנה בארץ שנער מתרגם והדס ונציבין וקטסיפי".

המהר"ץ חיות בהגותו למסכת גיטין² מביא קושיא שהקשה לו חכם אחד על דברי התוספות הללו. מהמשנה בריש גיטין³ עולה, שאשקלון מדינת הים היא, שכן נאמר "המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם... מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום". ובירושלמי במסכת פאה⁴ מסופר כך: תרין אחין הוון באשקלון, הוון מגורין נוכראין, אמרין כדין אילין יהודאין סלקין ירושלים אנן נסבין כל מה דאית להון. מן דסלקין זימן להם הקב"ה מלאכים נכנסים ויוצאים בדמותן, וכו'. [שני אחים היו באשקלון, והיו להם שכנים נכרים. והיו אומרים (השכנים), שכאשר אלו היהודים (האחים) יעלו לירושלים (לרגל) אנו לוקחים את כל מה שיש להם. כאשר עלו (האחים לרגל) זימן להם הקב"ה מלאכים בדמותם, שהיו נכנסים ויוצאים בביתם].

אי אפשר לומר שהאחים לא עלו לרגל מחמת החיוב, אלא החמירו על עצמם לעלות על אף שפטורים מן הדין. שהרי שנינו בסוטה⁵ שזכות תולה לסוטה, ושאלה הגמרא⁶ זכות דמאי, אלימא זכות דתורה הא אינה מצווה ועושה. חזינן, שמי שאינו מצווה ועושה - אין הזכות מצילה אותו מן הפורענות. והואיל ולאחים הללו נעשה נס - בודאי היו מצווים ועושים.

דברי הירושלמי קשים, איפוא, על התוספות, שכן מוכח מהירושלמי שהאחים שעלו מאשקלון, שאינה בארץ ישראל, היו מצווים ועושים, ואיך אפשר לומר שחיוב עליה לרגל הוא רק מארץ ישראל?

ב. עליה לרגל מתחום עולי מצרים

אפשר להציע לקושיא זו מספר תירוצים. המהר"ץ חיות אומר, שהאחים לא היו חייבים לעלות לרגל, לפי שדרו מחוץ לארץ ישראל, ואף על פי כן התרחש להם נס

1. ד"ה מאליה.

2. דף ב' עמ' א'.

3. דף ב' עמ' א'.

4. פרק ג' הל' ז'.

5. דף כ' עמ' א'.

6. סוטה דף כ"א עמ' א'.

כשעלו - מפני שהיו להם זכויות אחרות. אפשר גם לאחוז בשיטתו של ר"י, אשר אומר בתוספות בגיטין⁷ שהגבולות שמסמנת המשנה בגיטין אינם גבולות ארץ ישראל לכל דבר, אלא גבולות לענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם בלבד, ונקבעו על פי שיקולים הנוגעים לדין זה - ריחוק מבתי דין וכדו'. לדעתו אשקלון מצויה בתוך גבולות ארץ ישראל, ואם כן האחים שדרו באשקלון היו חייבים בעליה לרגל. ועוד ניתן לומר, שאשקלון חציה בארץ ישראל וחציה בחוץ לארץ⁸, א"נ יש שתי ערים בשם אשקלון, אחת בארץ ישראל ואחת בחוץ לארץ⁹, ולפיכך האחים הללו אף שגרו באשקלון מכל מקום גרו בארץ ישראל.

רצוננו להציע תירוץ נוסף. הקושיא על התוספות היתה מהמשנה בגיטין, האומרת שאשקלון נחשבת מדינת הים לענין אמירת "בפני נכתב ובפני נחתם". הראשונים¹⁰ כתבו, שגבולות הארץ האמורים במשנה זו - רקם למזרח, אשקלון לדרום ועכו לצפון - הם גבולות עולי בבל, וגבולות עולי מצרים רחבים יותר.

והנה, אף על פי שקיימא לן שקדושה שקידשו ישראל את הארץ בביאה ראשונה - קדושת עולי מצרים - קדושה לשעתה, ולא אף לעתיד לבוא¹¹, מכל מקום מצינו שנותרה קדושה בתחום עולי מצרים.

אמנם לגבי המצוות התלויות בארץ, היינו החובות המוטלות על הקרקע או על גידוליה¹², אמרינן שמשבטלה קדושת תחום עולי מצרים - שוב אין מצוות אלו דאורייתא בתחום זה¹¹, אולם יש מצוות הנוהגות רק בארץ ישראל אשר נוהגות מן התורה בכל תחום עולי מצרים גם לאחר שבטלה קדושתו.

הרמב"ן¹³ כתב לגבי מצוות ישוב ארץ ישראל, שהארץ שהתקדשה בקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא, "ואף על פי כן בחיבתה היא עומדת ובקדושתה לענין ישיבתה ודירתה"¹⁴. והרמב"ם, שסבר אף הוא שקדושה ראשונה קדושה בלבד¹¹, פסק¹⁵ שאין סומכים זקנים בחוץ לארץ, אולם כל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה¹⁶.

7. דף ב' עמ' א' ד"ה ואשקלון.

8. ראה כסף משנה על הרמב"ם בהלכות תרומות פרק א' הל' ט'.

9. ראה רדב"ז על הרמב"ם הנזכר בהערה הקודמת, וראה גם בר"ץ על הר"ף, גיטין דף ב' עמ' א', שכתב לגבי אשקלון "איכא למימר האי אחרינא הואי" עיי"ש.

10. כך כתבו רוב הראשונים על המשנה בגיטין הנ"ל הערה 3 - תוס', רשב"א, ר"ץ ועוד. והרמב"ם בהלכות תרומות פרק א' הל' ז' חולק וסובר שהגבולות שבמשנה הם תחום עולי מצרים, אך ראה להלן הערה 20.

11. רמב"ם הלכות תרומות פרק א' הל' ה', הלכות בית הבחירה פרק ו' הל' ט"ז ועוד.

12. ראה קידושין דף ל"ז עמ' א' במשנה וברש"י, ותוס' בבא בתרא דף פ"א עמ' א' ד"ה והוא.

13. חידושי הרמב"ן על הש"ס, השמטות למסכת גיטין, דף ב' עמ' א'. ועיין שו"ת אבקת רוכל, למרן הבית יוסף, סי' י', שכתב לגבי בית שאן, שכבשוה עולי מצרים ולא כבשוה עולי בבל, והיו נוהגים בה במעשרות, שזו חומרא דאתי לידי קולא, כי הדר שם חושב שהוא דר בארץ ישראל והדבר אינו כן. ועיין בספר ארץ ישראל להרב יחיאל מיכל טקוצ'ניסקי חלק א' סימן כ"ז אות ז' (עמ' צ"א) מה שכתב על דברי הבית יוסף. ועיין במבוא לשבת הארץ למרן הראי"ה זצ"ל פרק ט"ז, ובשו"ת מהר"ט חלק ב', יורה דעה סי' כ"ח ובספר ארץ חמדה למרן הגר"ש ישראלי שליט"א, ספר א' שער א' סימן ט'.

14. אפשר לומר, שאין כוונת הרמב"ן שמצוות ישיבת ארץ ישראל נוהגת בכל תחום כיבוש עולי מצרים, אלא שמעלת ישיבת ארץ ישראל שייכת בתחום זה - לענין מה שאמרו שהדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכתובות דף ק"י עמ' ב' וכדו'. אולם הרמב"ן עצמו כתב, שכל מעלותיה של הארץ נובעות מהמצווה לשבת בה - ראה בהוספות הרמב"ן לספר המצוות של הרמב"ם, מצוות עשה ד'.

15. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ד' הל' ו'.

16. לפי מה שהבאנו, שבתחום עולי מצרים נותרה קדושה לענין חיובי מצוות שונים, נוכל לבאר במידת מה

אפשר לומר, שגם עליה לרגל - לפי התוספות, הסוברים שנוהגת רק בארץ ישראל - אינה קשורה לתחום עולי בבל אלא לתחום עולי מצרים. כמו שראינו במצוות ישוב הארץ ובסמיכת זקנים כן נאמר גם כאן - בעליה לרגל חייבים לא רק הדריס בתחום עולי בבל, אלא אף הדריס בתחום עולי מצרים, למרות שקדושת תחום זה היתה לשעתה בלבד. ארץ ישראל כוללת לענין עליה לרגל לא רק את מה שנתקדש בקדושה שניה אלא אף את מה שנתקדש בקדושה ראשונה, על אף שרק קדושה שניה קדשה לעתיד¹⁷ לבוא¹⁸.

ובזה אנו מתרצים את הקושיא על התוספות, אף על פי שאשקלון נחשבת מדינת הים מחמת שאינה בתחום החזקת עולי בבל, מכל מקום היא כלולה בכיבושי עולי מצרים, כמו שנפורש בכתוב בספר שופטים¹⁹ - "וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה ואת

את ענינה של סוריה.

במספר מקומות בש"ס דנה הגמרא האם יש בסוריה מקדושת ארץ ישראל, ותולה שאלה זאת במחלוקת האם כיבוש יחיד שמיה כיבוש או לא. וכתב הגאון רבי חיים הלוי מבריסק זצ"ל בחידושו (ובסנטסילג) שבמספר מקומות חזינו שהגמרא תולה את דין סוריה במחלוקת זו אף על פי שסוברת שקדושה ראשונה קדשה רק לשעתה, ולא אף לעתיד לבוא. והקשה - הרי כיבוש היחיד של סוריה נעשה על ידי דוד המלך, והינו חלק מכיבושם של עולי מצרים. ואם כן מאי נפקא מינה אם כיבוש זה שמיה כיבוש או לא, הרי קדושת כיבוש זה בכל מקרה בטלה עיי"ש מה שתירץ.

נוכל לתרץ חלק מהסוגיות לפי דרכנו. כגון: במסכת עבודה זרה דף כ"א עמ' א' דנו על סוריה לענין איסור לא תחונם. יתכן שדין לא תחונם נוהג בכל תחום עולי מצרים אף על פי שקדושת תחום זה בטלה, ולכן תלוי דין סוריה במחלוקת האם כיבוש היחיד של דוד המלך ע"ה שמיה כיבוש או לא. ובגיטין דף מ"ז עמ' א' דנו על קנין גוי להפקיע בסוריה, וגם דין זה אפשר שנוהג בכל תחום עולי מצרים, למרות שקדושת תחום זה היתה לשעתה בלבד, ולפיכך תלוי גם הוא בשאלת כיבוש היחיד. ויש עוד לבאר ענין זה, ואין כאן מקומו.

17. התוספות בגיטין דף ב' עמ' א' ד"ה ואשקלון הוכיחו שעכו הוחזקה בידי עולי בבל מהמסופר במסכת כתובות דף קי"ב עמ' א', שרבי אבא היה מנשק את סלעי עכו. לכאורה סוברים התוספות, שמשבטלה קדושתו של תחום עולי מצרים - בטלה גם חיבתו. רק לתחום עולי בבל, שעומד בקדושתו, יש חיבה, אך לגבול עולי מצרים אין כל חיבה, מפני שבטלה קדושתו, ולפיכך ניתן להסיק מחיבתו של רבי אבא לעכו שעיר זו כלולה בתחום החזקת עולי בבל, כי לולא שהיתה עכו בתחום זה - לא היה מקום לחבבה. נוכל ללמוד מכך, שאין חיובי מצוות נוהגים בתחום עולי מצרים לאחר שבטלה קדושת תחום זה, שכן אם אין חיבה לתחום זה - פירושו של דבר שבטלה קדושתו לגמרי, ולא נותרה בו כל קדושה, ועל כן גם חיובי מצוות לא יהיו בו. ואם כן חולקים התוספות על מה שהבאנו מהרמב"ם והרמב"ן.

ואם אכן כך הוא - נצטרך לומר שהתוספות בפסחים אינם הולכים בשיטת התוס' בגיטין. תלינו בדעת התוספות בפסחים את מה שביססנו מהרמב"ם והרמב"ן - שגם בתחום עולי מצרים נותרה קדושה, ונוהגים בתחום זה חיובי מצוות שונים, ונצטרך לומר שהתוספות בפסחים הולכים בשיטת החולקים על התוספות בגיטין - ראה ברמב"ן הנזכר לעיל הערה 13, וכן בר"ן וברבינו קרשקש בגיטין שם, שדחו את ראיית התוספות ממעשהו של רבי אבא מטעם שגם לתחום עולי מצרים יש חיבה, וראה כפתור ופרח פרק י' שביאר באריכות, שישנן מעלות שונות בקדושת ארץ ישראל, וגם בתחום עולי מצרים נותרה קדושה על אף שבטלה קדושתו, וזו לשונו: "אבל קדושת הארץ כולה לגבולותיה המוגבלים בתורה, וטהרתה ומעלתה לחיים ולמתים והיותה נחלת השם מקדושה ראשונה ולהלן בדקאי קאי לא בצר לא בזמן הגלות שהיו בבבל וגם לא בגלותנו היום". וראה רדב"ן על הרמב"ם הנזכר בהערה 15.

ניתן להוציא את דברי התוספות בגיטין מפשטם, ולומר שהתוספות מודים שנותרה קדושה במקומות שכבשו עולי מצרים, ואף על פי כן נכונה ראייתם ממעשהו של רבי אבא. ברם כדי לומר כך יש להזדקק להסברים דחוקים.

18. יש מקום לומר, שכל המצוות אשר נוהגות רק בארץ ישראל אולם אינן תלויות בארץ וראה הערה 12, כמו קידוש החודש, מינוי שופטים, ראשית הגז ועוד - נוהגות לא רק בתחום עולי בבל, ולא נאריך בכך כאן.

19. פרק א' פס' י"ח

אשקלון ואת גבולה". ועל כן האחים שעלו מאשקלון היו מצוויים ועושים, כי בעליה לרגל חייבים בכל תחום עולי מצרים, למרות שקדושה ראשונה בטלה²⁰.

ג. שכיחי עולי רגלים

אפשר להקשות על תירוצנו ממה שאומרת הגמרא במסכת גיטין על המשנה העוסקת בחיוב אמירת בפני נכתב ובפני נחתם - ממנה שאלו על התוספות. הגמרא²¹ מבארת, שרק המביא גט ממדינת הים צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אך המביא גט ממדינה למדינה בארץ ישראל אינו צריך, מפני שבארץ ישראל שכיחי עולי רגלים. עולה מדברי הגמרא, שאלו שישבו בתוך הגבולות האמורים במשנה לענין בפני נכתב ובפני נחתם - הם לבדם נהגו לעלות לרגל, אולם אלו שישבו מחוץ לגבולות הללו לא נהגו לעלות לרגל. היהודים שישבו במה שמחשיבה המשנה כמדינת הים - לא עלו לרגל, ועל כן לא היו מצויים במקומות אלו עולי רגלים. מסתבר, שהסיבה לכך שעלו לרגל רק מהתחום האמור במשנה לגבי גיטין - משום שרק בתחום זה יש חיוב עליה לרגל. הדריס מחוץ לתחום זה - אינם מצוויים בעליה לרגל, ולפיכך אף על פי שיש שאינם מצוויים ועושים, מכל מקום לא שכיחים עולי רגלים. ואם כן נלמד, שעליה לרגל נוהגת רק בתחום עולי בבל, שהרי הגבולות המצויינים במשנה לענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם הם גבולות החזקת עולי בבל, כאמור. מיהו ניתן לומר, שלמרות שחיוב העליה לרגל הוא בכל תחום עולי מצרים, בכל זאת היו עולי רגלים מצויים רק בתחום עולי בבל, מפני שרק בתחום זה גרו יהודים. מימות עזרא ואילך ישבו ישראל בגבולות החזקת עולי בבל, ועל כן מחוץ לגבולות אלו לא היו שכיחים עולים לרגל²².

ד. ראייה מלבוא חמת עד נחל מצרים

ונוכל להביא מהירושלמי סמך לתירוצנו, המחדש שעליה לרגל נוהגת בכל תחום עולי מצרים גם לאחר שקדושה ראשונה בטלה. במסכת פסחים ובמסכת הוריות²³ אומר הירושלמי כך: "רבי יהושע בן לוי לראיה הלכו מלבוא חמת עד נחל מצרים, רבי

²⁰ גם הרמב"ם שהזכרנו לעיל בהערה 10, הסובר שהגבולות האמורים במשנה בריש גיטין הם גבולות עולי מצרים, חייב להסכים לנאמר במקרא, שאשקלון נכבשה על ידי עולי מצרים. לכן תירוצנו טוב אף לשיטתו - גם הוא יודה שהאחים מאשקלון היו חייבים בעליה לרגל מפני שדרו בתחום עולי מצרים. אלא שהרמב"ם אינו זקוק לתירוצנו, חדא מפני שלדעתו הגבולות שבמשנה הם גבולות עולי מצרים, וכדי להסתדר עם הפסוק על אשקלון חייב להשתמש בתירוצים שהבאנו בהערה 8 ובהערה 9, וממילא אינו צריך לתרץ את הקושיא מהאחים בני אשקלון בתירוצנו. ועוד - הרמב"ם לא כתב את חידושם של התוספות, שרק בארץ ישראל חייבים בעליה לרגל.

²¹ דף ד' עמ' ב'

²² במסכת תענית דף י' עמ' א' שנינו, ששאלת גשמים בז' במר-חשוון כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת. לכאורה חזינו שעלו לרגל לא רק מתחום עולי בבל, אולם אין זו ראייה, ולא נאריך.

²³ פסחים פרק ז' סוף הל' ו', ושם איתא "דראיה"; הוריות פרק א' סוף הל' ב'.

תנחומא בשם רב הונא טעמא דרבי יהושע בן לוי ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו".

על מה מדובר בירושלמי, ומה יש ללמוד מדבריו?

בבבלי במסכת הוריות²⁴ מצינו מימרא הדומה לזו שבירושלמי, וכך לשון הגמרא: "אמר רב אסי ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' אלקינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום. מכדי כתוב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים למה לי, שמע מינה הני הוא דאיקרי קהל אבל הני לא איקרי קהל".

בבבלי מדובר על פר העלם דבר של ציבור. כאשר הורה בית דין הגדול הוראה מוטעית והתיר את האסור, ועשה כל הקהל על פי הוראתו - חייב בית הדין להביא פר העלם דבר של ציבור. ובאר רב אסי לקבוע, שיושבי ארץ ישראל לבדם קובעים האם חייב בית הדין קרבן או לא: אם חטאו יושבי ארץ ישראל מביא בית הדין קרבן, ואם לאו אינו מביא, ואין היהודים יושבי חוץ לארץ נמנים לא לחייב את בית הדין ולא לפוטרו. ולומד רב אסי את קביעתו מהפסוק במלכים - אחרי שנאמר "וכל ישראל עמו" מדוע נאמר עוד "קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים"? ללמדך, שאלו שבתחום ארץ ישראל - מלבוא חמת עד נחל מצרים - נקראים קהל, ואלו שמחוץ לארץ ישראל אינם נקראים קהל.

יש שהשוו את דברי הירושלמי לדברי הבבלי, והבינו שגם הירושלמי עוסק בפר העלם דבר של ציבור, ורבי יהושע בן לוי שבירושלמי לומד מהפסוק במלכים את מה שלמד מפסוק זה רב אסי בבבלי, שרק בני ארץ ישראל קובעים לענין חיוב בית הדין בקרבן. לפי דרך זו הגירסא בדברי הירושלמי אינה "לראיה" כי אם "להוראה"²⁵.

האור שמח²⁶ הלך בדרך זו, ולמד מדברי הירושלמי הללו שיושבי ארץ ישראל הנבדקים לענין פר העלם דבר ציבור - הם כל היושבים בתחום עולי מצרים, ולא רק היושבים בתחום עולי בבל. שהרי רבי יהושע בן לוי אמר שלהוראה הולכים מלבוא חמת עד נחל מצרים, ומאמנון עד נחל מצרים לא כבשו עולי בבל. מוכח שלענין הוראת בית דין אזלינן בתר גבולות עולי מצרים, למרות שקדושתם היתה לשעתה ולא קידשה אף לעתיד לבוא.

אכן, הגירסא לפנינו בירושלמי היא "לראיה" ולא "להוראה", ועל כן נסביר שהירושלמי אינו עוסק בהוראת בית דין, אלא במצוות ראיה שברגלים, וכן הבינו כמה מפרשני הירושלמי. לפי הבנה זו הדין שאומר רבי יהושע בן לוי הוא הדין שאומרים התוספות - ראיה נוהגת רק מלבוא חמת עד נחל מצרים, היינו רק בארץ ישראל. והמקור לכך בפסוק במלכים - כשם שבימי שלמה באו לחגוג בבית המקדש רק מלבוא חמת עד נחל מצרים כן גם לדורות²⁷.

חיזוק לדרך זו נמצא במדרש. את הפסוקים שנאמרו על יעקב²⁸ - "זירא והנה באר

24. דף ג' עמ' א'.

25. קרבן העדה בפסחים הנ"ל הע' 23, ונועם ירושלמי, הביא דבריו בגליון אפרים בהוריות הנ"ל שם.

26. על הרמב"ם בהלכות סנהדרין פרק ד' הל' ו'.

27. ובפשטות אין לחלק בין מצוות יראה כל זכורך לבין קרבן ראיה, ועיין תוספות חגיגה דף ב' עמ' א' ד"ה הכל.

28. בראשית פרק כ"ט פס' ב'.

בשדה, והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה, כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים, והאבן גדלה על פי הבאר, ונאספו שמה כל העדרים" וכו' - דרשו בבראשית רבה²⁹ לענין עליה לרגל, וכך אמרו: "והנה באר בשדה זו ציון, והנה שלושה עדרי צאן אלו שלש רגלים, כי מן הבאר ההיא ישקו שמשם היו שואבים רוח הקודש, והאבן גדולה זו שמחת בית השואבה... ונאספו שמה כל העדרים - באים מלבוא חמת עד נחל מצרים". המדרש, שמשמש בלשון הפסוק במלכים, "מלבוא חמת עד נחל מצרים", מזכיר לנו את דברי רבי יהושע בן לוי שבירושלמי - לראייה הלכו מלבוא חמת עד נחל מצרים. ועל כן נדמה בין שני המקורות ונאמר, שאף רבי יהושע בן לוי עוסק בעליה לרגל, וקובע שתחום חיוב עליה לרגל הוא מלבוא חמת עד נחל מצרים³⁰.

אם נחזיק בדבריו של האור שמח, ונסבור שהדין האמור בירושלמי נוהג בכל תחום עולי מצרים על אף שקדושתו של תחום זה בטלה, נוכיח מהירושלמי על פי הגירסה שלפנינו את מה שתירצנו לעיל. בתירוצנו חדשנו שעליה לרגל נוהגת בכל תחום עולי מצרים אף לאחר שבטלה קדושת תחום זה, וזה בדיוק מה שאומר הירושלמי - הירושלמי עוסק בעליה לרגל ופוסק שנוהגת בתחום עולי מצרים, למרות שקדושת תחום זה היתה לשעתה בלבד. רבי יהושע בן לוי אמר את דבריו לאחר שבטלה קדושתה הראשונה של ארץ ישראל, ואפילו הכי דיבר על ארץ ישראל לענין עליה לרגל מלבוא חמת עד נחל מצרים, שזהו תחומם של עולי מצרים, ומוכח שחייבים בעליה לרגל לא רק מגבול עולי בבל, כי אם גם מגבולם של עולי מצרים, אף על גב שקדושה ראשונה קדשה רק לשעתה.

מיהו אפשר לדחות את דבריו של האור שמח ולומר, שרבי יהושע בן לוי מדבר על תחום עולי מצרים לא מפני שגם לאחר שבטלה קדושתו נותרה בו קדושה לענין חיובי מצוות שונים, אלא משום שסובר שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ואף לעתיד לבוא. אין ללמוד מדברי הירושלמי שגם לאחר שבטלה קדושת גבולות עולי מצרים עדיין נוהגים בגבולות אלו דיני תורה שונים, שכן הירושלמי אזיל בתר תחום עולי מצרים לפי שסובר שקדושת תחום זה לא בטלה.

²⁹. פרשה ע' אות ח'.

³⁰. ראה חידושי הרש"ש על המדרש הנזכר בהערה הקודמת.